

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра геоінформаційних технологій
та космічного моніторингу Землі (№ 407)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова НМК 2

(підпис)

Д.М. Крицький

« 31 » серпня 2021 р.

СИЛАБУС ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ГІС в екосистемах

(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань: 10 Природничі науки, 11 Математика та статистика, 12 Інформаційні технології, 15 Автоматизація та приладобудування, 16 Хімічна та біоінженерія, 17 Електроніка та телекомунікації, 19 Архітектура та будівництво

Спеціальність: 101 Екологія, 103 Науки про Землю, 113 Прикладна математика, 121 Інженерія програмного забезпечення, 122 Комп'ютерні науки, 123 Комп'ютерна інженерія, 124 Системний аналіз, 125 Кібербезпека, 151 Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології, 152 Метрологія та інформаційно-вимірювальна техніка, 163 Біомедична інженерія, 172 Телекомунікації та радіотехніка, 173 Авіоніка, 193 Геодезія та землеустрій

Освітня програма: усі освітні програми за відповідними спеціальностями

Рівень вищої освіти: *другий (магістерський)*

Силабус введено в дію з 01.09.2021 року

Харків – 2021 р.

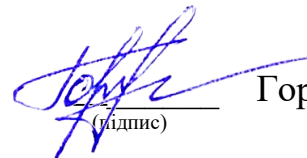
Розробник: О.І. Борисенко, доцент кафедри геоінформаційних технологій та космічного моніторингу Землі, к.с.-г.н

(підпис)

Силабус навчальної дисципліни розглянуто на засіданні кафедри геоінформаційних технологій та космічного моніторингу Землі. (№ 407)

Протокол № 1 від « 27 » серпня 2021 р.

Завідувач кафедри к.т.н., доц.

(підпис) Горелик С.І.

Погоджено з представником здобувачів освіти:

Студентка гр 455

Бугай І.А.

1. Загальна інформація про викладача

Борисенко Олександр Ігорович,
к.с.-г.н. З 2020 року викладає в
університеті наступні дисципліни:

- ГІС в екосистемах;
- Програмування прикладних ГІС
задач.

Напрями наукових досліджень:
розробка систем космічного
моніторингу за екологічним станом
навколишнього середовища;
геоінформаційні системи та технології;
аерокосмічні методи в науках про
Землю.

2. Опис навчальної дисципліни

Семестр, в якому викладається дисципліна – 1 семестр.

Обсяг дисципліни:

5 кредити ЄКТС (150 годин), у тому числі аудиторних – 64 години,
самостійної роботи здобувачів – 86 годин.

Форми здобуття освіти

Денна, дистанційна.

Дисципліна – вибіркова.

Види навчальної діяльності – лекції, практичні роботи, самостійна
робота здобувача.

Види контролю – поточний, модульний та підсумковий (семестровий)
контроль (іспит).

Мова викладання – українська.

Необхідні обов'язкові попередні дисципліни (пререквізити) – Технології
ГІС.

Необхідні обов'язкові супутні дисципліни (кореквізити) – супутникова
геодезія; вища геодезія; фотограмметрія та дистанційне зондування;
математична обробка геодезичних вимірів; метрологія та стандартизація
геоданих навчальна практика.

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета

Метою викладання навчальної дисципліни «ГІС в екосистемах» є надання базових знань про методи та технології тематичної обробки первинних даних, що характеризують поточний стан складових довкілля в умовах дії на них чинників антропогенного навантаження та практичні навички природоохоронної інтерпретації геопросторових і атрибутивних даних.

Завдання

Придбання студентами необхідних знань та умінь про сучасні методи моніторингу основних видів природних екосистем і чинників, їх техногенного навантаження та предметно-орієнтованої обробки отриманих даних в середовищі програмних комплексів ГІС і тематичного дешифрування космічних знімків.

Після опанування дисципліни здобувач набуде наступні **компетентності**:

ЗК1 – здатність виявляти наукову сутність проблем у професійній сфері, знаходити адекватні шляхи щодо їх розв’язання.

ЗК3 – навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК4 – здатність до самостійного освоєння нових методів дослідження, зміни наукового й науково-виробничого профілю своєї діяльності.

ЗК5 – здатність досліджувати проблеми з використанням системного аналізу, синтезу, комп’ютерного моделювання та методів оптимізації.

ЗК6 – здатність генерувати нові ідеї (креативність), виявляти, ставити та вирішувати проблеми, знаходити оптимальні шляхи щодо їх вирішення.

ЗК7 – здатність аналізувати, верифікувати, оцінювати повноту інформації в ході професійної діяльності, за необхідності доповнювати й синтезувати відсутню інформацію й працювати в умовах невизначеності.

ЗК8 – здатність вести професійну, у тому числі науково-дослідну діяльність, у міжнародному середовищі.

ЗК9 – здатність керувати проєктами, організовувати командну роботу, проявляти ініціативу з удосконалення діяльності.

ЗК10 – здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК11 – знання іншої мови(мов)

ФК2 – здатність продемонструвати знання і розуміння наукових фактів, концепцій, теорій, принципів і методів, необхідних для підтримки освітніх програм з космічного моніторингу Землі.

ФК7 – здатність розробляти плани і проєкти для забезпечення досягнення поставленої певної мети з урахуванням всіх аспектів вирішуваної проблеми.

ФК8 – здатність застосовувати математичну теорію організації і планування експерименту, розробляти плани проведення досліджень, вибирати

алгоритми опрацювання геоінформації, а також застосовувати необхідне програмне забезпечення для автоматизації обчислень.

ФК11 – готовність аналізувати стан науково-технічної проблеми та визначати мету і завдання в науках про Землю на основі вивчення світового досвіду.

ФК12 – здатність розробляти, впроваджувати і актуалізувати картографічні документи відповідні вимогам державних і міжнародних стандартів та нормативних актів.

ФК16 – готовність до прийняття організаційно-керівних рішень в умовах різних думок та оцінки наслідків прийнятих рішень

Очікується, що після опанування дисципліни здобувач будуть досягнуті наступні **результати навчання** і він буде знати:

- уміння використовувати інформацію про технічні характеристики, конструктивні особливості, призначення та умови експлуатації устаткування та обладнання при вирішенні задач з використанням геоінформаційних технологій;
- уміння представляти та обговорювати наукові результати іноземною мовою (англійською або іншою, відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формах, приймати участь у наукових дискусіях і конференціях;
- використовувати методи і технології землевпорядного проєктування, територіального та господарського землеустрою, планування використання та охорони земель, кадастрових зніманих та ведення державного земельного кадастру;
- принципи організації і методи геодезичних робіт;
- використовувати методи збирання інформації в галузі наук про Землю, її систематизації і класифікації відповідно до поставленого проєктного або виробничого завдання.

4. Зміст навчальної дисципліни

Семестр 1.

Модуль 1.

Змістовний модуль 1. Сучасна організація інформаційного забезпечення управління екологічною безпекою в Україні.

Тема 1. Вступ. Загальні відомості про дисципліну.

Форма занять: лекція, самостійна робота.

- *Обсяг аудиторного навантаження: 4 години.*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*

Методична побудова курсу «ГІС в екосистемах» і його зв'язок іншими дисциплінами. Інформаційно-методичне забезпечення дисципліни.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 4 години.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Основні визначення і терміни екологічної безпеки

Тема 2. Екологічна безпека складових довкілля в умовах ймовірності надзвичайних ситуацій.

Форма занять: лекція, практична робота, самостійна робота.

- *Обсяг аудиторного навантаження: 6 годин.*

Практична робота: «Робота із ГІС-порталами екологічного спрямування».

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): комп'ютер.*

Основні категорії й терміни екологічної безпеки. Рівні надзвичайних ситуацій. Структура водного й земельного фондів України. Ймовірно можливі надзвичайні ситуації, обумовлені антропогенними і природними чинниками. Картографування проявів надзвичайних ситуацій по даних космічних зйомок.

- *Обсяг самостійної роботи здобувачів: 10 годин.*

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Рівні надзвичайних ситуацій.

Тема 3. Сучасна організація моніторингу складових довкілля в Україні.

- *Форма занять: лекція, практична робота, самостійна робота.*

- *Обсяг аудиторного навантаження: 6 годин.*

Практична робота: «Розгляд державної звітної документації екологічного спрямування».

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): комп'ютер.*

Законодавча база моніторингу водного й земельного фондів України. Особливості побудови систем картографічної підтримки рішень з питань управління і охороною і раціональним використанням відновлюваних природних ресурсів на регіональному рівні.

- *Обсяг самостійної роботи здобувачів: 10 годин.*

Структура водного фонду України; ймовірно можливі надзвичайні ситуації на водних об'єктах України.

Тема 4. Структура обласної ГІС охорони навколишнього природного середовища.

- *Форма занять: лекція, практична робота, самостійна робота.*

- *Обсяг аудиторного навантаження: 6 годин.*

- *Практична робота: «Розробка макету ГІС регіонального рівня підтримки рішень з питань управління охороною довкілля і ідентифікації рівнів техногенного навантаження на основні екосистеми».*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): комп'ютер.*

Інформаційні ресурси обласних систем управління природокористуванням і екологічною безпекою - ГІС –платформа, фонд космічних знімків, бази атрибутивних даних. Джерела формування інформаційних ресурсів обласної ГІС охорони навколишнього природного середовища.

- *Обсяг самостійної роботи здобувачів: 10 годин.*

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 5. Основні завдання інвентаризації відновлюваних природних ресурсів суб'єктів адміністративного устрою України.

- *Форма занять: лекція, практична робота, самостійна робота.*

- *Обсяг аудиторного навантаження: 8 годин.*

- *Практична робота: «Побудова профілю місцевості»*

- *Розрахункова робота: «Прикладні задачі по топографічній карті».*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): комп'ютер.*

Зміст завдань інвентаризації. Синтез картографічних моделей і поточного стану і трендів його змін засобами інструментів ГІС.

- *Обсяг самостійної роботи здобувачів: 10 годин.*

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Місце ГІС серед інших автоматизованих систем. Схожість і основні відмінності. Принципи побудови цифрових і математичних моделей місцевості. Лінійна та нелінійна інтерполяція висот точок місцевості.

Модульний контроль 1

- *Форма занять: написання модульної роботи в аудиторії (за рішенням лектора допускається проведення у дистанційній формі).*

- *Обсяг аудиторного навантаження: 1 година*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): комп'ютер.*

- *Обсяг самостійної роботи здобувачів – за необхідністю.*

Підготовка до модульного контролю.

Змістовний модуль 2. Технології синтезу предметно – орієнтованих ГІС.

Тема 6. Особливості інтеграції відомчої інформації в структури баз атрибутивних даних.

- *Форма занять: лекція, самостійна робота.*

- *Обсяг аудиторного навантаження: 6 годин.*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): комп'ютер.*

Особливості роботи із базами даних. Формати зберігання БГД. Програмне забезпечення для роботи із БД та БГД.

- *Обсяг самостійної роботи здобувачів: 10 годин.*

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 7. Основні портали даних про екологічний стан територій областей України, звітності природо користувачів, метеорологічних умов визначених ділянок території України.

- *Форма занять: лекція, самостійна робота.*

- *Обсяг аудиторного навантаження: 8 години.*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): комп'ютер.*

Види геопорталів даних ДЗЗ. Форми надання інформації користувачеві. Формати завантаження даних та їх конвертація.

- *Обсяг самостійної роботи здобувачів: 10 годин.*

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 8. Залучення засобів INTERNET до формування спеціалізованих фондів космічних знімків об'єктів моніторингу.

- *Форма занять: лекція, самостійна робота.*

- *Обсяг аудиторного навантаження: 8 години.*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): комп'ютер.*

Структура роботи з даними ДЗЗ. Ретроспектива, як фактор вирішення неоднозначностей.

- *Обсяг самостійної роботи здобувачів: 7 годин.*

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Порівняльна характеристика замкнутих, розімкнутих і діагональних ходів.

Тема 9. Перспективи впровадження технологій ГІС у завдання управління охороною довкілля в органах державної влади України.

- *Форма занять: лекція, самостійна робота.*

- *Обсяг аудиторного навантаження: 8 години.*

- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): комп'ютер.*

Чинні ГІС управління екологією в Україні. Перспективні проєкти. Приклади використання даних ДЗЗ та ГІС для вирішення питань екологічного спрямування в інших країнах.

- *Обсяг самостійної роботи здобувачів: 10 годин.* Створення системи моніторингу за екологічно-небезпечними об'єктами.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Вимоги до сучасних ГІС.

Модульний контроль 2

- *Форма занять: написання модульної роботи в аудиторії (за рішенням лектора допускається проведення у дистанційній формі).*
- *Обсяг аудиторного навантаження: 1 година*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*
- *Обсяг самостійної роботи здобувачів – за необхідністю.*

Підготовка до модульного контролю.

5. Індивідуальні завдання

Розрахункова робота: «Моніторинг стану екосистеми (за темою) з використанням ГІС-технологій»

6. Методи навчання

Використовуються наступні методи навчання: словесні (пояснення, розповідь, бесіда тощо), наочна (демонстрування) та практичні (практичні роботи).

7. Методи контролю

Проведення поточного контролю, письмового модульного контролю, фінальний контроль у вигляді іспиту.

8. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують здобувачі

1 семестр

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
<i>Змістовний модуль 1</i>			
Активність під час аудиторної роботи	0...1	8	0...5 (максимальна кількість балів за цим показником)
Виконання і захист практичних робіт	0...8	4	0...32
Модульний контроль	0...20	1	0...20
<i>Змістовний модуль 2</i>			
Активність під час аудиторної роботи	0...1	8	0...5 (максимальна кількість балів за цим показником)

			балів за цим показником)
Виконання і захист лабораторних робіт	0...8	1	0...8
Розрахункова робота	0...5	1	0...5
Модульний контроль	0...20	1	0...20
За семестр			0...100

Прийнята шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка для екзамену, курсового проекту (роботи), практики
90-100	відмінно
75-89	добре
60-74	задовільно
01-59	незадовільно з можливістю повторного складання

Білет для іспиту складається з двох теоретичних та одного практичного запитання. Теоретичне запитання оцінюються по 30 б кожен, практичне – 40 б. Загалом 100 б.

Під час складання семестрового іспиту здобувач має можливість отримати максимум 100 балів.

Критерії оцінювання роботи здобувача протягом семестру

Відмінно (90-100). Здати всі контрольні точки з оцінкою «відмінно». Досконально знати всі теми та уміти застосовувати їх.

«відмінно» – відповідає високому (творчому) рівню компетентності:

- Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили;

Добре (75-89). Твердо знати мінімум, захистити всі індивідуальні завдання, виконати всі КР, здати тестування та поза аудиторну самостійну роботу.

«добре» – отримує Студент за двома рівнями оцінювання залежно від набраної кількості балів та відповідає достатньому (конструктивно-варіативному) рівню компетентності:

- Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує справи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна;

- Студент вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок;

Задовільно (60-74). Показати мінімум знань та умінь. Захистити всі індивідуальні завдання та здати тестування.

«задовільно» – отримує Студент за двома рівнями оцінювання залежно від набраної кількості балів та відповідає середньому (репродуктивному) рівню компетентності:

- Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих;

- Студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні

Незадовільно (0-59) – відповідає низькому (рецептивно-продуктивному) рівню компетентності:

- Студент не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані.

9. Політика навчального курсу

Відпрацювання пропущених занять відбувається відповідно до розкладу консультацій, за попереднім погодженням з викладачем. Питання, що стосуються академічної доброчесності, розглядає викладач або за процедурою, визначеною у Положенні про академічну доброчесність.

10. Методичне забезпечення та інформаційні ресурси

Підручники, навчальні посібники, навчально-методичні посібники, конспекти лекцій, методичні рекомендації з проведення лабораторних робіт тощо, які видані в Університеті знаходяться за посиланням:

http://library.khai.edu/library/fulltexts/doc/ 001D_Gis.pdf

Сторінка дисципліни знаходиться за посиланням:

<https://mentor.khai.edu/course/view.php?id=3310>

11. Рекомендована література

Базова

1. Андрейчук Ю. М. ГІС в екологічних дослідженнях та природоохоронній справі [Текст] : навч. посіб. / Ю. М. Андрейчук Т. С. Ямелинець. – Львів : “Простір-М”. 2015. – 284 с.
2. Геоінформаційні технології в екології : Навчальний посібник / Пітак І.В., Негадайлов А.А., Масікевич Ю.Г., Пляцук Л.Д., Шапорев В.П., Моїсєєв В.Ф./– Чернівці:, 2012.– 273с.
3. Морозов В.В. ГІС в управлінні водними і земельними ресурсами [Текст]: Навч. посіб. / В.В. Морозов; Херсонський державний університет. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2006. – 91 с.

Допоміжна

1. Принципи побудови геоінформаційних систем. Андрєєв С.М., Бутенко О.С., Чорний С.В. XI ВПС. 2003. 123с.
2. Морозов В.В. ГІС в управлінні водними і земельними ресурсами [Текст]: Навч. посіб. / В.В. Морозов; Херсонський державний університет. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2006. – 91 с.